

R
E
P
L
I
Q
U
E

KULTUR

·

KRITIK

·

OPINION

·

LITTERATUR

·

ANMELDELSER

Replique, 1. årgang 2011

Redaktion: Rasmus Pedersen (ansvh.), Christian H. Skov, Anders Orris.

Skriftet er sat med Book antiqua, Myriad pro

Udgives af forlaget Munch & Lorenzen

www.critique.ksaa.dk/replique

ISSN: 2245-0165

© Munch & Lorenzen

Traditionens historie

TRADITION – Knud Wentzel skriver i ny bog om traditionens historie i Danmark og Europa, fra begrebet opstod efter oplysningstiden og til dets omdiskuterede status i dag.

Af Rasmus Pedersen

TRADITION OG NUTIDEN

Et af de spørgsmål, der altid står centralt i samfundsdebatten og deler vandene, er det vedrørende traditionens betydning for nutiden. Et af de centrale politiske skel går mellem to fløje; den ene side afviser tradition som noget, der undertrykker og forhindrer et frit liv – den anden anser traditionen for et nødvendigt redskab til at begå os i den virkelighed, vi er født i. Hvad enten man tilhører den ene eller anden fløj, gælder det, at tradition er blevet et omstridt og politisk strids spørgsmål – måske taler vi mere om tradition, fordi vi er ved at miste den, er blandt andet en af pointerne i Knud Wentzels *Rend mig... Et essay om tradition*, der skildrer denne kamp om traditionen.

Wentzels bog er en undersøgelse af, hvordan vi har talt om tradition siden begrebet opstod under oplysningstiden. Men Wentzel går interessant nok den anden vej – fra et essayistisk afsnit om nutiden, og så gradvist bagud, gennem ungdomsoprøret til det moderne gennembrud tilbage den franske revolution og oplysningen. Wentzel starter med traditionen som vi kender den i dag. For traditionen bliver faktisk dyrket i dag; ifølge Wentzel er der en mærkelig dobbelthed i det innovationssamfund, der på en gang

er stærkt orienteret mod fremtiden, men samtidig begiver sig af sted med en såkaldt museal traditionsdyrkelse; altså en traditionsdyrkelse, der iagttager traditionen og fortiden, men ikke selv tager del i den. Som sådan er traditionen i dag kørt ud på et sidespor af innovationen;

”Skolevæsnet justeres i disse år til at ruste eleverne til effektivitet i fremtidens samfund, ikke til at blive demokratiske eller alment dannede borgere. Som udtalt orienteringspunkt for samtlige drivende kræfter i den moderne verden: globalisering, kapitalmarked, medieudvikling og it-teknologi står værdisen *fremtid*.”

Det centrale ved nutidens traditionsdyrkelse er altså netop det, at den, hvor voldsom den end i visse tilfælde måtte være, er adskilt fra det aktive samfundsliv, som først og fremmest er domineret af fraselignende slagord om vækst og innovation. Wentzels eksempel er Lars Kolind, erhvervslederen, der med den såkaldte Kolind-kur satte grænseløs innovation i centrum, og affejede al tradition og reference til fortiden som farlige bånd; men som privat bor i et gods indrettet med kunst og historiske genstande. Heri er der ingen bizar modsætning, men snarere et repræsentativt udsnit af traditionens plads i innovationssamfundet.

Et af bogens interessanteste afsnit er det, der holder hvad titlen lover, nemlig at være et essay om tradition. Heri er en række frie og generelt glimrende betragtninger om traditionens væsen. Traditionen fungerer, siger Wentzel, i ”forholdet mellem *brud og kontinuitet*”. Den baserer sig for så vidt lige så fuldt på, at der er en

udvikling, den kan skabe bro til, som en fortid:

”Det er traditionens eksistensberettigelse, at noget ville forsvinde i intetheden, hvis ikke den trådte i kraft: En kløft, en diskontinuitet, som traditionen ikke ophæver, men bekæmper, mildner, gør overkommelig. Dybest set er det selve tidens tilintetgørende malen, traditionen er sat i verden for at ’reparere’.”

Wentzel skelner mellem to former for tradition; rituel praksis og kulturel dyrkelse. Den første er selve den ureflekterede udøvelse af traditionen, og kan findes i forbindelse med bryllupper, kirkehøjtidler osv. Den rituelle praksis er først og fremmest selvfølgelig og knytter sig til de store overgange i livet; og Wentzel viser hvordan den rituelle praksis er blevet skilt fra det, han kalder dens fortidsbillede. Det vil sige: Udførelsen af den rituelle praksis i dag sker ofte uden hensyn til traditionens fortidige betydning, og er så at sige blevet til et tomt ritual: Wentzel fremhæver et billede af en brud i hvid kjole med slør, symboliserende uskyld, men med et spædbarn på armen. Vi forstår ikke traditionerne – men vi bruger dem, lidt endnu. Wentzel taler om en rodeskuffe ved navn ”gamle dage”, hvor det uforståelige ved ritualerne gemmes bort; sådan gjorde man i gamle dage.

KULTURELLE FEBERREDNINGER

Wentzel er, måske en smule overraskende, skeptisk over for projekter som kulturkanonen. Hvis de kanoniserede værker har mistet deres indre autoritet, er det en latterlig tanke at de skulle lade sig ”genoplive bag ydre autoriteters forsvarsværker. De pædagogisk påbudte

kanoner er dømt til at blive paradeprojekter”. Det er feberredninger, og tjener kun til at afskærme traditionen endnu mere fra innovationen; det er den kulturelle traditionsdyrkelses historie, at den efter ritualerne har mistet deres indre legitimitet, har været uden rygdækning. For der udgives flere historiske værker end nogensinde før, men fælles for dem er, at de må forsvare sig mod innovationssamfundets angreb; når der tales mere end nogensinde før om rødder, værdien af kulturarven osv., må det ikke forstås som et udtryk for, at kulturarven står stærkt, men netop det modsatte, som desperate forsøg på at redde en synkende skude. Det er både bogens styrke og svaghed, at den totalt afviser at komme med både værdidomme og løsninger på problemet; det er nemt at skyde med skarpt efter kulturkanonen, når ens egen position er, at det ikke kan nytte noget at kæmpe imod tabet af tradition.

Tanken om, at traditionen i det hele taget skulle tage aktiv del i livet er for moderne mennesker næsten utænkelig; når traditionen optræder for det moderne menneske, er det altid som led i selvrealisering. Det er svært at tro på, at alle par, der gifter sig i kirker, bekender sig til den kristne tro. Kirken og den hvide kjole er tradition uden autoritet, smykker, individet hiver op fra ”gamle dage”-skuffen.

OPGØR MED AUTORITETEN

Naturligt nok indledes den mere historiske undersøgelse af traditionsbegrebets udvikling med en analyse af ungdomsoprøret, der identificeres som en central milepæl i afviklingen af tradition, men ikke – og her udmærker Wentzels bog sig –

som et afgørende brud; når '68-oprøret havde så stor gennemslagskraft skyldes det, at de værdier, oprøret rettede sig mod, var undergravede i forvejen. For Wentzel var '68 en effektivering af det, der var blevet arbejdet hen imod længe:

”Det afgørende og historisk skelsættende var, at oprøret nok rettede sig mod den ene eller anden autoriserede institution eller tænkemåde. Men når de så forbløffende let lod sig vælte, var det fordi den indre legitimitet, der havde indsat dem, autoritet som kulturel styringsmekanisme, ikke længere var gyldig. Fænomenet var undergravet i forvejen.”

Den autoritet, der var samfundets princip, var blevet undergravet i forvejen; '68 var ikke så meget et brud som det var en logisk fortsættelse af den udvikling, Wentzel sporer bagud. I Danmark er det først og fremmest Georg Brandes og sidenhen PH, der er skyld i denne undergravning af autoritet og tradition. Wentzel skildrer levende efterkrigstidens kulturkamp mellem Heretica-digterne på den ene side og yngre forfattere som Leif Panduro på den anden. Wentzel fremhæver især Martin A. Hansens *Orm og Tyr* fra 1952 som et forsøg på at restaurere det tabte; og i sammenligning med Leif Panduro står det i dag klart, hvilken kløft der er mellem de to forståelser af fortiden; ”et kulturchokerende scenskift fra det kristne nationalfællesskab til den religionsindifferente storbyoverklasse med tilhørende gymnasie miljø”. Fronterne er trukket skarpt op, og der er milevidt imellem. Panduro skriver om en gymnasieelevs liv; Martin A. skriver en gigantisk national fortælling, fra jægersamfundet til middel-

alderens landsbykirker. Skellet spejles i stilen; Martin A. er fyldt med alvor og rodfæstethed; her er ingen af den ironi og spontanitet, der skulle komme til at dominere litteraturen i mange år efter. Skiftet i fokus er totalt, og afspejles den dag i dag i gymnasiernes pensum, hvor langt den meste litteratur placerer sig efter dette brud mellem modernisme og en slags postmodernisme.

DEN KULTURRADIKALE KUNST

Grobunden for de to forskellige kunstbegreber er ifølge Wentzel PH, der kritiserer det, han kalder et borgerligt kunstbegreb. Den borgerlige kunst, siger PH, skatter det skønne, sjældne og kostbare; tænker man i første omgang at dette lyder uproblematisk, tager man grundigt fejl, for en sådan kunst kan ikke ”blive hver mands eje”. PH bliver dermed fortalere for en position, der knytter vurderingen af kunst og æstetik til sociale strukturer. PH's indflydelse i datidens – og eftertidens – kulturdebat har været kolossal; og hans idéer om kunst og kultur som et socialt redskab kommer i høj grad til at dominere det danske kulturliv længe efter krigen.

På den måde opstilles der en hel kulturradikal kongerække, der interessant nok starter med nutidens managementkultur, via Rifbjerg og Panduro, Poul Henningsen, Georg Brandes og tilbage til, selvfølgelig, fristes man til at sige, den franske revolution. Der er ikke noget synderligt revolutionerende i navnene på den liste; de er alle berømte og berygtede for deres plads i kulturhistorien. Men Wentzels bog er en glimrende syntetisk fremstilling af sammenhængen mellem en række me-

get spredte synspunkter indenfor et bredt kulturelt felt.

Analysen rummer dog også en række større eller mindre overraskelser; tror man efter at have set rækken af kulturradikale, at traditionens forsvarere skulle findes på højrefløjen har man kun i nogen grad ret. Wentzel fremhæver en række professorer, der tog den klassiske dannelsen i forsvar, men først og fremmest havde tilknytning til Socialdemokratiet, såsom Hartvig Frisch og Julius Bomholt - og den managementkultur, der i dag danner fronttrop i kampen mod traditionen, drives først og fremmest af et borgerligt-liberalt erhvervsliv. Wentzel viser også, hvordan Brandes i sit berømte forsvar for det moderne gennembrud påkalder sig traditionen: Hans idéer er blot de, der er dominerende i den europæiske tradition. Her gemmer sig en interessant problemstilling, som Wentzel aldrig ser nærmere på: Skal tradition forstås rent strukturelt som det, der var før, eller indebærer traditionen i sig selv en mere autoritetstro, hierarkisk samfundsstruktur? Et stykke af vejen falder de to naturligvis sammen, men ikke altid. Det har jo netop i høj grad været kulturradikalismens idéer, der har udviklet sig til at være tradition i dansk åndsliv. Wentzels traditionsbegreb er i hvert fald et stykke af vejen lige så meget et begreb om en særlig samfundsstruktur og det, han kalder autoritetsprincippet som det er et begreb om tradition som det, der er blevet overleveret til nutiden fra fortiden.

PERSPEKTIVRIG KULTURHISTORIE

Bogen lader desværre en del spørgsmål ubesvarede; hvorfor lod traditionen sig

knække? Skal det hele så forstås sådan, at de kulturradikales kultursyn har sejret? Hvad angår det første, er Wentzel kort inde på en del af forklaringen: Tradition er stort set umulig at forsvare med rationelle argumenter, især som den viser sig for den enkelte. For det er traditionens væsen, at den er ubemærket når den fungerer, og kun viser sig, når den ikke længere fungerer - eller helt er forsvundet. Den er fra starten i modsætning med kulturradikalismen, hvis mantra er, at det perfekte samfund kan opnås gennem rationelle borgeres dialog. Traditionen lader sig ikke forklare gennem rationel dialog; måske er det derfor, den fik sit kunstige åndedræt i Martin A. Hansens mystiske og dunkle modernisme. Det forbliver gætværk. Knud Wentzel interesserer sig tilsyneladende ikke for spørgsmålet, men fremstiller i det hele taget processen som noget nær uundgåelig, i lige linje fra oplysningen og frem. Den tendens, der spores i den grundlæggende tese, at det nu en gang går som det går, er her tydelig, og forenkler billedet. De kulturkampe, Wentzel skildrer, har alle været intense på begge sider. Jeg forestiller mig, at en kulturradikal må sidde med en mærkelig følelse ved at læse Wentzels bog, og undre sig over fremstillingen af traditionskritikkens sejrsmarch de sidste 200 år. Både den kulturkonservative og -radikale må være slukørede efter at læse Wentzels bog; efter århundreders fortsat kamp, har ingen af dem sejret, men står snarere begge marginaliserede. Wentzel giver indtryk af, at kulturradikalismen ikke bare har sejret, men har tiden og det lidt udefinerbare, men tilsyneladende uundgåelige fremskridt på sin side. Næppe nogen kulturradikal ville i dag mene, at

kulturradikalismen har vundet altoverskyggende indflydelse i samfundslivet. Der er noget overdrevent ved Wentzels behandling af traditionens deroute – der er ikke noget unaturligt i, at industrialisering og urbanisering medfører et anderledes reflekteret forhold til mere traditionsbårne samfundsformer, men traditionen har vist sig mere sejlivet end kritikken giver udtryk for – ellers ville det næppe være muligt at skrive en bog om dens så lange kulturhistorie.

Overordnet set er Wentzels korte bog imponerende, først og fremmest fordi den, sin længde i betragtning, er ufatteligt perspektivrig. Dens essayistiske afsnit om traditionen i dag vil være interessante for enhver politisk interesseret, dens korte danske litteraturhistorie trækker nye linjer og opstiller væsentlige skel. Mest af alt udmærker den sig ved at være en grundig behandling af et emne, der på trods af at være så omdiskuteret, sjældent bliver beskrevet med så stor viden og skarpsyn.

Knud Wentzel: *Rend mig... Et essay om tradition*. 150 sider, C&K Forlag.